

Henrik Nordbrandts tale ved modtagelsen af Det danske Akademis Store Pris

Taler

Henrik Nordbrandt
Digter

Dato

28. november 1980

Sted

Rungstedlund

Kære akademimedlemmer, kære Ole Sarvig.

Alle ved, hvor svært det er at sige tak. Helt i tråd med den almindelige udvikling i dette land er tak da også et ord, som høres sjældnere og sjældnere. Jeg misunder i høj grad dem, som er i stand til blot at udstøde et grynt i de situationer, hvor jeg siger »tak« eller »mange tak skal De have« - blot for at modtage et ironisk eller direkte mistænksomt blik fra den person, takken blev henvendt til. At sige tak kan undertiden føles som et direkte utaknemmeligt job.

Som kulturfænomen, i hvert fald i dette samfund, kan man vist godt se i øjnene, at takkens dage er talte, og at den som alle afdøde fænomener i fremtiden vil blive gjort til genstand for studier og afhandlinger. Her er forslag til et par titler på sådanne: »Takkens psykologi i det senkapitalistiske samfund«, »Takkens kulturhistorie med et særligt afsnit om ældre menneskers tak til yngre buspassagerer, som overlader dem deres plads«.

Jeg har i de forløbne uger om ikke direkte savnet et værk af den art, så i hvert fald indset nytten af en håndbog i takketeknik. At en sådan, i en tid hvor der findes håndbøger i så at sige alt, tilsyneladende endnu ikke er kommet på markedet, kan kun understrege, hvor skidt det står til med takken.

Der tales i øjeblikket meget om de forskellige roller, som folk formodes at spille i deres virkelighed. Men da jeg finder det formålstjenligt at opretholde den gammeldags skillelinie mellem kunst (i dette tilfælde teaterkunst) og virkelighed, kan jeg ikke uden videre acceptere, at jeg og mine medmennesker blot skulle være optrædende. Og hvis den situation, som jeg står i idag, er en rolle, kan jeg derfor heller ikke få mig selv til at udtale de ord for samfundsskabte følelser, som den lægger mig i munden. Begreber som ære og stolthed er for mig

mystifikationer, jeg forstår simpelthen ikke, hvad de betyder. Derimod vil jeg meget gerne tale om det tidløse og uideologiske begreb glæde. Det er glæde, som fylder mig idag, for den takker jeg Jer, Det danske Akademi's medlemmer, og jeg håber, at I deler den med mig.

I 1966, da jeg var blevet inviteret til reception på Gyldendal i anledning af udsendelsen af min første digtsamling, kom jeg i et anfald af ungdommeligt overmod til at kalde Klaus Rifbjerg for »leverpostej-modernist«. Episoden var karakteristisk for den tid. Hvis der var én ting en ung digter måtte have en mening om, var det Klaus Rifbjerg. At erklære, at man ikke var interesseret i politik, var dengang endnu tilladeligt, men ikke at mene noget om Klaus Rifbjerg var simpelthen uhørt.

Havde jeg haft de fornødne kritiske evner og fulgt mit angreb på Klaus Rifbjerg op i tidsskrifter og aviser, sådan som man bør, når man vil frem i verden, ville jeg måske have fået en hel kulinarisk litteraturteori stablet på benene, hvor havresuppe meget passende kunne stå for systemdigtning og benløse fugle og forløren skildpadde for den slentrende knækprosa, men for det første var mit receptions-ræb ikke udtryk for virkelig uvilje mod Klaus Rifbjerg, og for det andet manglede jeg ganske journalistisk ambition. Først en del år senere fandt jeg ud af, hvorfor ordet »leverpostej« og ikke »moseand« eller for den sags skyld »varmedunk« eller »ismejeri« var faret ud af munden på mig.

Min næse, som også siden har forårsaget mig mange vanskeligheder, og bl.a. fået mig smidt ud af Grækenland i Junta-tiden, var skyld i det hele. Min lugtesans er på godt og ondt exceptionelt godt udviklet, og når jeg læste Klaus Rifbjergs digte, følte jeg, at jeg var ved at blive kvalt i efterkrigslugte. I 1966 var den tid endnu så tæt inde på livet af mig, at jeg ikke havde mulighed for med objektive øjne at læse den litteratur, som beskrev den. 10.000 æggemadder var simpelthen for meget, når man tik presset næsen ned i hver eneste en af dem.

Jeg blev født 6 uger før krigens afslutning, og er således ikke gammel nok til at have oplevet selve krigen, men på den anden side heller ikke ung nok til ikke at have levet med dens spøgelse. At krigens spøgelse færdedes ved min side hele barndommen igennem, er noget, jeg først er blevet klar over, efter at jeg fyldte 30.

På baggrund af denne spøgelsesverden forstår jeg idag også godt, hvorfor jeg

reagerede, som jeg gjorde på de to første lyriske forfatterskaber, som kom til at påvirke mig, nemlig Ole Sarvigs og Klaus Rifbjergs: Det første blev jeg umiddelbart begejstret over, det andet frastødte mig samtidig med at det fascinerede mig. I Ole Sarvigs verden var spøgelsestilstede som en tydelig, forklaret skygge i et rum, hvor destruktionsen nok var synlig, men hvor alt stod i kontinuitetens og vækstens tegn. Hos Klaus Rifbjerg derimod, var spøgelsest konkret, en slags Frankensteinfigur i færd med at blive genoplivet af en ny forbrugerkultur: Et spøgelse, som havde sommerhus, kørte i folkevogn, talte socialdemokratisk og røg cigarer i PH-lampens skær.

Hvad jeg har talt om her er jo ikke andet end idiosynkrasier, men ved at gøre sig sine idiosynkrasier bevidst, undgår man om ikke andet faren ved at teoretisere dem til principper. Efter at have levet et år i Tyrkiet vendte jeg tilbage til Danmark og fandt pludselig ud af, at en af de ting, som altid havde generet mig her, og som givetvis altid ville gøre det, var den sødlige lugt af svinekød. Og efter at have læst William Carlos Williams, hvis digte domineredes af andre og for mig fremmede lugte, kunne jeg pludselig med stor glæde genlæse Klaus Rifbjerg og Benny Andersen, som jeg heller ikke havde kunnet lide, uden at jeg i øvrigt vil påstå, at de tre digtere har andet til fælles end en stærkt sanset, modernistisk verdensoplevelse og sprogbehandling.

For mig blev mødet med den modernistiske poesi mødet med poesien i det hele taget. Den klassiske digtning havde aldrig sagt mig ret meget. Først da jeg genlæste den med mine oplevelser af modernistisk poesi som indfaldsvinkel, begyndte jeg at få et forhold til den. I Stockholm blev jeg for nylig - af Osten Sjostrand - spurgt, om jeg ikke var stærkt påvirket af Sophus Claussen. Jeg måtte svare, at hverken Claussen, som kan imponere men ikke begejstre mig, eller nogen som helst anden klassisk digter har påvirket mig på anden måde end gennem det sprog, jeg taler, og som naturligvis i høj grad er blevet formet af digtningen. Forskellige kritikere har i deres omtaler af mine digtsamlinger været så elskværdige at bruge udtrykket klassisk, et begreb som jeg aldrig har kunnet sætte i forbindelse med mig selv eller min oplevelse af verden. Den tradition, jeg tilhører, er den modernistiske, og hvis der er en bestemt del af den, jeg står i gæld til, bortset fra den danske, hvis brug af ildelugtende spiser, jeg nu har fået et mere afslappet forhold til, må det være den nordamerikanske, med navne som Pound, Williams, Cummings og Stevens.

Mit valg af den nordamerikanske tradition som forbillede er ikke udtryk for

nogen eksklusiv trang til at distancere mig fra den danske andedam, og når det kommer til stykket slet ikke noget valg. Men det var den tradition, som ved en tilfældighed - jeg fandt på biblioteket et udvalg af Wallace Stevens' digte oversat af Bent Irve og Niels Barfoed - åbnede mine øjne for noget, som jeg lige siden har opfattet som helt centralt i lyrikken: Det, den amerikanske digter Robert Bly kalder for »leaping«, springen eller spring.

I det femte nummer af tidsskriftet Chancen citerede jeg følgende udpluk af et af Bly's essays, som jeg vil tillade mig at bruge igen: »Min idé er da, at et stort kunstværk ofte har et langt, flydende spring i sit centrum, hvorom kunstværket i gamle tider plejede at samle sig som stålspåner omkring magneten. Men et kunstværk behøver ikke nødvendigvis at have et langt flydende spring i centrum. Værket kan have mange spring, eventuelt kortere. Den virkelige glæde ved poesi er at opleve denne springen i et digt. En digter, som »springer«, foretager en pludselig bevægelse fra et objekt gennemtrængt af ubevidst substans til et objekt eller en idé gennemtrængt af bevidst, psykisk substans.«

Jeg vil hævde, at alle gode digte har denne evne til at springe, som Bly beskriver. Men for at ingen skal misforstå mig og tro, at jeg hermed har fremlagt en poetik, vil jeg samtidig sige, at et digt naturligvis også kan være godt af alle mulige andre grunde. En anden af de egenskaber, som jeg mener, et godt digt har, er nemlig dets evne til at trodse alle de systemer, som skiftende kritiske moder anbringer det i. Derfor er gode digte, om ikke nødvendigvis politiske, så i hvert fald progressive på den måde, at de modsætter sig stivnet og reaktionær tænkning.

Men nu har jeg efterhånden sagt så meget om digte, at jeg synes, det er på tide at citere et. Det er skrevet i 1904 af grækeren Konstantin Cavafis, og hører muligvis slet ikke med i denne sammenhæng, men jeg vil alligevel læse det op, fordi jeg kan lide det, og fordi det er et digt, man ikke kan læse ofte nok:

"Venten på barbarerne

Hvad venter vi på, forsamlede på torvet?

Barbarerne skal komme i dag.

Hvorfor sker der ikke noget i senatet?

Hvorfor sidder senatorerne her uden at lovgive?

Fordi barbarerne kommer i dag.
Hvad skal senatorerne så lovgive for?
Når barbarerne kommer, vil de lave lovene.

Hvorfor stod vores kejser så tidligt op
og sidder ved hovedporten til byen
på sin trone, i fuldt skrud, med kronen på?

Fordi barbarerne kommer i dag.
Og kejseren venter på at modtage
deres anfører. Han har til og med udfærdiget
en skriftrulle til ham, og der
hædret ham med ærestitler og fornemme navne.

Hvorfor er vores to konsuler og prætorerne kommet ud
i dag i deres skarlagensrøde, broderede togaer?
Hvorfor bærer de armbånd med så mange amethyst
og ringe, som glimter af pragtfulde smaragder?
Hvorfor bærer de elegante stave
mesterligt forarbejdede i sølv og guld?

Fordi barbarerne kommer i dag
og sådanne ting blænder barbarerne.

Hvorfor kommer de fremtrædende oratorer ikke ud som sædvanlig
for at holde deres taler, sige hvad de har at sige?

Fordi barbarerne kommer i dag
og retorik og offentlige taler keder dem.

Hvorfor denne pludselige forvirring, denne opstandelse?
(Hvor deres ansigter er blevet alvorlige.)
Hvorfor tømmes gaderne og pladserne så hurtigt
og alle går hjem i dybe tanker.

Fordi natten er faldet på og barbarerne er ikke kommet.
Og nogle folk er vendt tilbage fra grænsen

og de siger, at barbarer ikke længere eksisterer.

Og hvad skal der nu blive af os uden barbarer.
De mennesker var en slags løsning."

Konstantin Cavafis

»Venten på barbarerne« skildrer så helt tydeligt den situation, vi står i idag, at det ville virke påfaldende ikke at nævne det. Vores vestlige kultur, i dens nuværende form, er tilsyneladende dødsdømt. Men at være dødsdømt, eller i hvert fald at befinde sig i en kultur, der synes mere dekadent end den romerske under Caligula, er ikke udelukkende en negativ oplevelse, eller burde i alt fald ikke være det. Opløsningsprocessen er for det første interessant, for det andet, som Beckett har vist det, uhyre morsom.

Et enkelt eksempel fra dagligdagen skulle være nok til at illustrere, hvad jeg mener: I øjeblikket diskuterer man i fuld alvor, hvorvidt man skal bringe alt liv på jorden i fare i tusindvis af år ud i fremtiden blot for at opretholde et unødvendigt stort forbrug i yderligere nogle få år, oven i købet et forbrug, som langt den største del af jordens befolkning ikke har del i. Det må simpelthen være en af verdenshistoriens bedste vittigheder!!

Opløsningstendenserne, selv de af dem, der kan opfattes som tegn på en positiv udvikling, og her taler jeg som en lunken marxist med et kynisk historiesyn, er så tydelige, at man skal være blind for ikke at se dem. Det er ikke længere nødvendigt at have en kejser til at dele og herske.

Af egen, fri vilje deler folk sig op i dybt selvoptagne grupper, der hver for sig har de smukkeste og mest beundringsværdige motiver, men set samlet giver indtrykket af en absurd teaterforestilling, hvor alle er fantastisk optagne af deres egne roller, men kun få kan sætte disse i relation til en fælles virkelighed. Den dårlige samvittighed har erstattet religionen, og selvmedlidenheden den almenmenneskelige ansvars- og solidaritetsfølelse. Hvis Danmark et øjeblik ville tage blikket væk fra sin egen navle og se sig i spejlet, ville det falde bagover af grin.

I en række digtsamlinger har jeg hentet motiver fra landene omkring det østlige Middelhav, hvor jeg har boet i lange perioder, hvilket har fået nogen til at tro, at

jeg skulle sværme for det klassiske Grækenland, for Hellas, og desuden anbragt mig i en ufrivillig og ubetalt rolle som oplysningsbureau for grækenlandsentusiaster. Men i virkeligheden kan jeg ikke udstå Hellas med dets krigsliderlighed, dets »he-man«-ideal, dets chauvinisme og dets næsten »public-school«-agtige sportsidioti. Jeg har brugt Grækenland som en kulisse for et delvis fiktivt jags færd, en rejsende i det fysiske og psykiske rum, hvor rødderne til opløsningen i den europæiske kultur ligger blottede.

Men hvis Europa begynder historisk og kulturelt med Grækenland, er det til gengæld også dér, det ender geografisk. Og i glimt har jeg set livsmuligheder, specielt hos naboerne, hos tyrkerne og araberne, i blandingskulturerne, hvor Øst og Vest mødes, som gav mig et lille håb om en fremtid for kloden og et værdigt menneskeliv.

Selv om jeg, billedligt talt, står her på torvet blandt senatorerne, som en af deres, og selv om jeg ikke har noget destruktivt ønske om at se min egen kultur blive ødelagt helt, ligger mit håb hos barbarerne.

Min hjertelige tak til Det danske Akademi.

Kilde

www.danskeakademi.dk

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

Takketale

Relateret

Ole Sarvigs tale for Henrik Nordbrandt ved overrækkelsen af Det danske Akademis Store Pris 28. november 1980

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/henrik-nordbrandts-tale-ved-modtagelsen-af-det-danske-akademis-store-pris>